

HET GLB NA 2020:

EEN POTENTIËLE WEG VOORUIT VOOR LANDBOUWERS ÉN NATUUR IN VLAANDEREN

INLEIDING

In Vlaanderen, maar ook wereldwijd staat het agro-voedselsysteem voor tal van uitdagingen. Niet alleen is er de noodzaak om voldoende, gezond en betaalbaar voedsel te produceren, dit moet ook gebeuren binnen de ecologische grenzen van onze planeet. Ondanks het groeiende besef blijven de uitdagingen omtrent klimaatverandering, milieuvervuiling en biodiversiteitsverlies anno 2020 enorm en wordt de urgentie om deze het hoofd te bieden almaar groter. De landbouwsector is daarbij vaak de eerste om de gevolgen van dit alles te voelen. Ondertussen neemt het aantal landbouwers jaarlijks af en zijn hun inkomens vaak precair. **Meer dan ooit is er daarom nood aan een landbouw- en voedselbeleid dat sociaal, economisch én ecologisch is.**

Het huidige Vlaamse landbouwbeleid wordt voor een groot deel vormgegeven door het Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). Dit GLB werd in 1962 in het leven geroepen om de naoorlogse uitdagingen rond honger in Europa het hoofd te bieden. Landbouwers werden gestimuleerd om zo veel mogelijk te produceren, zodat voldoende en betaalbaar voedsel beschikbaar zou zijn. Deze aanpak leidde onder meer tot schaalvergroting, specialisatie en een verhoogde efficiëntie van de productie. Europa bood daarmee een antwoord op de uitdagingen

inzake voedselvoorziening. Maar tegelijkertijd zorgde deze aanpak ook voor heel nieuwe uitdagingen, zowel op het vlak van milieu, natuur als klimaat.

De afgelopen 30 jaar verschoof het GLB stilaan van een financiële steun gebaseerd op productievolume naar een ontkoppelde financiële ondersteuning waarbij aan randvoorwaarden voor de omgeving moet worden voldaan. Momenteel wordt in Vlaanderen en Europa een nieuw GLB vormgegeven. De uitdagingen zijn divers, zowel op economisch, ecologisch als sociaal vlak. De Europese Commissie heeft daarom voor het nieuwe GLB negen specifieke doelstellingen geformuleerd. De lidstaten (of de regio's zoals in België) krijgen daarbij een grotere vrijheid, meer verantwoordelijkheid en een aantal nieuwe middelen om dit aan te pakken.

WWF heeft een studie¹ laten uitvoeren naar de mogelijkheden die het GLB in Vlaanderen kan bieden en hoe deze best in te vullen zijn, rekening houdende met de regionale context. Daarbij werd in het bijzonder gekeken naar de ecoregelingen, een nieuwe tool die landbouwers kan stimuleren om gerichte inspanningen te leveren voor natuur, milieu en klimaat. Er werd ook onderzocht wat de economische impact van deze maatregelen is voor de landbouwers zelf. Dit rapport beschrijft de resultaten van deze studie.

¹ De volledige studie is beschikbaar op de website van WWF-België: <https://wwf.be/assets/RAPPORT-POLICY/FOOD/NL/Eindrapport-opdracht-WWF-ecoregelingen-GLB-na-2020.pdf>

UITDAGINGEN VOOR DE VLAAMSE LANDBOUWSECTOR

VOLGENS HET LIVING PLANET REPORT VAN WWF ZIJN DE VOGELPOPULATIES IN HET LANDBOUWGEBIED IN BELGIË TUSSEN 1990 EN 2018 MET GEMIDDELD 60,9% AFGENOMEN

ECOLOGISCHE UITDAGINGEN²

De landbouw heeft in Vlaanderen een aanzienlijke impact op het milieu, de natuur en het klimaat. **Met een aandeel van 45% is de landbouw de belangrijkste vorm van landgebruik in Vlaanderen.** Ruim de helft (57%) van dit landbouwareaal staat in het teken van de veeteelt, voornamelijk in de vorm van (tijdelijk en blijvend) grasland en akkerland voor de maïsproductie.

De landbouw is in Vlaanderen verantwoordelijk voor 9,6% van de totale broeikasgasemissies. Dit aandeel is vergelijkbaar met dat van de huishoudens (12%), maar aanzienlijk kleiner dan de uitstoot van de industrie (30%), de energiesector (22%) en het transport (20%). Het betreft voornamelijk niet-energetische emissies verbonden aan de veeteelt, zoals methaanuitstoot door het verteringsproces van herkauwers en lachgasuitstoot verbonden aan dierlijk mest. Slechts een kwart van de broeikasgasuitstoot in de landbouw is toe te schrijven aan energetische emissies zoals de verwarming van serres en het gebruik van tractoren. Hoewel er tussen 1990 en 2008 een daling van de uitstoot was, is deze de laatste jaren opnieuw aan het toenemen.

De landbouw draagt ook in grote mate bij tot verzuring en vermesting, een effect dat zich niet op globale schaal maar net heel dichtbij situeert. Dit is vooral het gevolg van reactief stikstof (N) en fosfor (P) dat in het milieu terecht komt via de opslag en het gebruik van mest. Ook de emissie van verzurende ammoniak (NH₃) blijft in Vlaanderen een groot probleem. In 2017 werd op 83,8% van de natuurlijke ecosystemen (bos, heide en soortenrijk grasland) de kritische last voor vermesting overschreden. In 1990 was dit nog op 98,5% van de oppervlakte. Verzuring en vermesting zijn twee belangrijke factoren voor de achteruitgang van onze biodiversiteit.

Soorten en habitats gebonden aan landbouwgebruik hebben het al jaren erg

moeilijk. **Volgens het Living Planet Report van WWF zijn de vogelpopulaties in het landbouwgebied in België tussen 1990 en 2018 met gemiddeld 60,9% afgenomen³.** Weide- en akkervogels lijden sterk onder de intensivering van de landbouw, die ervoor zorgt dat het vinden van geschikt broedgebied en voedsel steeds moeilijker wordt. Ook de kleine landschapselementen (KLE's) zoals hagen, houtkanten, bomenrijen, poelen, perceelsranden, ... zijn de afgelopen halve eeuw drastisch in oppervlakte afgenomen. Daarmee verdwijnt de groene dooradering van het landbouwlandschap waar verschillende soorten nood aan hebben. Ook het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen draagt bij tot de achteruitgang van de biodiversiteit in onze landbouwgebieden. Volgens cijfers van Eurostat kende België anno 2016 immers het derde hoogste gebruik per hectare in Europa, na Nederland en Cyprus.

Ondanks deze negatieve evoluties heeft de landbouw een groot potentieel om de agrarische natuur in stand te houden en op haar manier een ecologische meerwaarde te creëren. Het behoud en beheer van (blijvend) grasland is hier een voorbeeld van. Blijvend grasland is belangrijk om vele redenen, zoals koolstofopslag in de bodem, bescherming tegen erosie, buffering en opslag van regenwater en het ondersteunen van (bodem)biodiversiteit, waaronder kruiden, insecten en weidevogels. Grasland beslaat vandaag 36% van het Vlaamse landbouwareaal, maar de oppervlakte grasland in Vlaanderen neemt af. Vooral het aandeel aan blijvende graslanden (ouder dan 5 jaar) neemt af, van 213.800 ha in 1990 tot 166.400 ha in 2018. Dit is een daling van 22%. In de plaats kwamen vooral tijdelijk grasland en akkerbouwgewassen zoals voedermaïs en aardappelen. Hoewel het behoud van blijvend grasland sinds 2005 een voorwaarde is voor de inkomenssteun van het GLB, is het areaal toch blijven dalen. De oppervlakteratio blijvend grasland mag in Vlaanderen (en Europa) met niet meer dan 5% dalen t.o.v. het referentie-areaal in 2012. In 2018 bedroeg die daling ongeveer 3%.

² VMM (2020) Milieuraapport Vlaanderen

³ WWF (2020) Living Planet Report Belgium: pagina 58

**BINNEN DE
LANDBOUWSECTOR IS
DE VLEESVEESECTOR
DE MINST RENDABELE.
INKOMENS IN DE MELK-
EN VLEESVEEHOUDERIJ
ZIJN ONVOLDOENDE
OM DE VERGOEDING
VOOR EIGEN ARBEID TE
DRAGEN**

SOCIALE EN ECONOMISCHE UITDAGINGEN⁴

In 2019 telde Vlaanderen zo'n 23.318 land- en tuinbouwbedrijven. De landbouwsector kampt echter al decennia met een leegloop: vele landbouwbedrijven stoppen en er komen slechts met mondjesmaat nieuwe boeren bij. **Het aantal landbouwbedrijven is ten opzichte van 2005 met ongeveer één derde teruggelopen, een daling van gemiddeld 3,2% per jaar.** Vooral kleinere bedrijven stoppen en dit leidt tot een voortdurende schaalvergroting. Ten opzichte van 2005 is de gemiddelde oppervlakte cultuurgrond per bedrijf met bijna de helft gestegen.

Het arbeidsinkomen dat op een landbouwbedrijf (of bedrijfstak) wordt gegenereerd is een goede indicator voor de rentabiliteit en economische levensvatbaarheid van het bedrijf. Het inkomen van land- en tuinbouwers schommelt sterk over de jaren heen. Er is tevens een grote variatie tussen de subsectoren en tussen de bedrijven onderling. Tuinbouwers hebben daarbij gemiddeld een hoger inkomen dan landbouwers. **Binnen de landbouwsector is de vleesveesector de minst rendabele en bij de akkerbouw, varkens- en melkveesector vertonen de inkomens duidelijke schommelingen van jaar tot jaar.**

De inkomens bij de rundveehouderij schommelen minder hard dan in de andere sectoren, maar de afgelopen vijf jaar vertoonden de prijzen op de rundvleesmarkt een constante daling, zeker voor de hoogste kwaliteitsklasse. Dit komt voort uit een verzadiging van de Europese en vooral Belgische markt, die de belangrijkste afzetmarkt is voor

rundvlees. Deze verzadiging is het gevolg van een afname van de rundvleesconsumptie in ons land (van 13,8 tot 10,7 kg/jaar tussen 2005 en 2015⁵, wat trouwens nog steeds een overconsumptie is volgens de nationale gezondheidsaanbevelingen⁶) en een toename van het aanbod in de Europese Unie⁷, waaronder een toename in het aanbod van geslachte vleeskalveren en reforme koeien (als gevolg van de groeiende melkveestapel). Ten slotte hebben ook de kosten voor veevoerders een belangrijke impact op de rentabiliteit van de bedrijven. **De aangekochte veevoerders vertegenwoordigen met 24% (cijfer voor 2016) het grootste aandeel van de totale kosten (excl. vergoeding eigen arbeid).** In 2016 daalde het familiaal arbeidsinkomen in de vleesveehouderij tot een dieptepunt: € 10.132. Dat is ruim onvoldoende om de vergoeding voor eigen arbeid te dekken.

De melkveebedrijven doen het gemiddeld beter, maar worden geconfronteerd met aanzienlijke melkprijsschommelingen (in 2015 en 2016 lagen de prijzen bijvoorbeeld 20% lager dan in 2014), met name door een daling van de buitenlandse vraag en een stijging van de melkveestapel en productie na de afschaffing van de melkquota in Europa. Ook hier is het voor de analyse van de bedrijfsrentabiliteit nuttig om de verkoopprijzen van de melk te vergelijken met de veevoederprijzen. Deze voederkosten vormen immers de belangrijkste variabele kosten voor de melkveebedrijven (26%). In 2016 kende de melkveehouderij in Vlaanderen een positief familiaal arbeidsinkomen van € 32.825 (excl. vergoeding voor eigen arbeid). Dat is echter onvoldoende om de vergoeding voor eigen arbeid te dragen voor een gemiddeld melkveebedrijf met 1,9 voltijdse (en bijna allemaal familiale) arbeidskrachten.

4 Platteau et al., 2018

5 De Ridder et al., 2016

6 Hoge Gezondheidsraad. Voedingsaanbevelingen voor België - 2016. Brussel: HGR; 2016. Advies nr. 9285.

7 Petel et al., 2019

HET GEMEENSCHAPPELIJK LANDBOUWBELEID IN VLAANDEREN

DE EUROPESE GLB-STEUN (CA. 36% VAN DE EUROPESE BEGROTING IN 2018) BLIJFT ANNO 2020 ERG BELANGRIJK OM DE LANDBOUWSECTOR ECONOMISCH LEEFBAAR TE HOUDEN

Voor de Vlaamse akkerbouwers, melkveehouders, vleesveehouders en combinaties hiervan vormt de inkomenssteun van het Europese GLB een onmisbaar onderdeel van hun inkomen. **Voor een akkerbouwer vertegenwoordigt deze directe steun 34% van het bedrijfsinkomen, voor een melkveehouder is dit 37% en voor een vleesveehouder is dit zelfs 82%.** Voor varkens- en pluimveetelers is dit net geen 10%, en voor groentetelers, siertelers en fruittelers maakt deze steun slechts 1% van het inkomen uit. In 2019 werd in Vlaanderen € 180 miljoen uitgegeven aan directe steun en vergroeningspremies, waarbij meer dan € 162 miljoen als inkomensondersteuning voor de rundveehouderij en akkerbouw in Vlaanderen. **Meer dan 90% van het totale budget voor directe steun en vergroening in Vlaanderen wordt toegekend aan akkerbouwers, melkveehouders, vleesveehouders en combinaties hiervan.**

Deze sectoren vertegenwoordigen 59% van de landbouwers en driekwart van de Vlaamse landbouwoppervlakte. Daarom liggen voor het GLB net in deze sectoren de grootste kansen om maatschappelijke en economische meerwaarde te creëren.⁸

De Europese GLB-steun aan landbouwers vormt een zeer belangrijk aandeel van de Europese begroting (ca. 36% in 2018⁹) en blijft anno 2020 erg belangrijk om de landbouwsector economisch leefbaar te houden. **Het GLB is er tot nu echter niet in geslaagd om een pertinente oplossing te formuleren op de vele uitdagingen.** Zo stelde de Europese Rekenkamer in een rapport¹⁰ dat de huidige vergroeningsmaatregelen van het GLB, die als doel hebben om het biodiversiteitsprobleem in Europa aan te pakken, vrijwel geen enkele impact hebben gehad. Uit een studie van Pe'er et al (2019) blijkt dat er ook nog heel wat stappen nodig zijn om het Europese GLB af te stemmen op de internationale *Sustainable Development Goals*. De afgelopen jaren groeide het besef dat de natuur-, milieu- en klimaatdoelen niet gerealiseerd kunnen worden via louter

een regulerend en bestraffend beleid t.a.v. landbouwers. Er is een echte systeemverandering in de landbouw en de voedselvoorziening nodig. Hiermee kan men ook het polariserende debat over de strijd tussen landbouw en natuur overstijgen. Natuur én voedselvoorziening zijn immers beide noodzakelijk voor het menselijk welzijn (Bennet, 2017) (Sannen, 2017). Het nieuwe GLB moet een stimulerend beleid vormen voor de ontwikkeling van landbouwproductiesystemen die een ecologische meerwaarde creëren én die de landbouwers een beter inkomen bieden.

In het ontwerp van het nieuwe GLB bouwt de Europese Commissie (EC) voort op de bestaande structuur, met de pijler 1/pijler 2, conditionaliteit enz., maar ze legt ook nieuwe accenten. Lidstaten krijgen meer vrijheid om zelf maatregelen voor te stellen in hun lokale programma's, in overeenstemming met de door de EC bepaalde doelstellingen. Gekende ingrediënten zoals inkomenssteun, investeringssteun, agro-milieumaatregelen, ... blijven behouden. Er komt een nieuwe 'groene architectuur' die het GLB beter in staat moet stellen om doelstellingen inzake klimaat, milieu, biodiversiteit enz. in te vullen. Hierbij worden onder meer de vergroeningsmaatregelen en de cross-compliance samengevoegd tot een nieuwe 'enhanced conditionality'. Een onderdeel hiervan is de definitie van de *Goede Landbouw- en Milieucondities* (GLMC) die een hoger niveau van milieu- en klimaatactie moet bewerkstelligen. Landbouwers zullen pas directe betalingen ontvangen als ze voldoen aan specifieke voorwaarden inzake milieu, dierenwelzijn, dier- en plantenzorg en volksgezondheid. Een nieuw en potentieel betekenisvol onderdeel van het toekomstige GLB zijn de ecoregelingen. Met deze ecoregelingen kunnen landbouwers vrijwillig aangeven welke extra milieu- en klimaatinspanningen ze willen doen op hun bedrijf. Zo'n ecoregeling kan jaarlijks hernieuwd of stopgezet worden en zorgt zo voor een milieu- en klimaatgerichte premie bovenop de basisinkomenssteun.

8 Cijfers beschikbaar via Departement Landbouw- en Visserij

9 https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance_en#howitispaidfor

10 European Court of auditors - Special Report n°21/2017: Greening: a more complex income support scheme, not yet environmentally effective

MOGELIJKHEDEN VOOR DE LANDBOUWER EN DE NATUUR IN HET VLAAMSE GLB

WWF ROEPT DE
BELEIDSMAKERS IN
VLAANDEREN OP OM
VIA HET NIEUWE GLB
DE TRANSITIE NAAR
EEN MEER DUURZAME
EN WEERBARE
LANDBOUWSECTOR
IN VLAANDEREN TE
ONDERSTEUNEN

In de studie¹¹ die in dit rapport wordt beschreven wordt nagegaan hoe men in Vlaanderen het nieuwe GLB, en de ecoregelingen in het bijzonder, het best kan invullen zodat deze een stimulerend klimaat scheppen voor een verduurzaming van de landbouwsector. Het betreft in hoofdzaak maatregelen die bijdragen tot de doelstellingen voor milieu, natuur en klimaat en die het inkomen van de landbouwer verder ondersteunen.

De studie werd uitgevoerd door Land-gewin, een samenwerking tussen Kurt Sannen (het Bolhuis), Wim Govaerts (Wim Govaerts & co) en Micha Indeherberge (Mieco-effect). Daarbij werd input verzameld van diverse stakeholders. Een bijzondere dank daarom aan Bert Reubens, Els Lemeire, Greet Ruysschaert, Thijs Vanden Nest, Leen Vandaele, Sam De Campeneere, Veerle Van linden (ILVO-Expertisecentrum Landbouw en Klimaat), Dieter Depraetere (INAGRO), Suzanna Lettens en Peter Van Gossum (INBO), Esmeralda Borgo (Voedsel Anders en BioForum Vlaanderen) en de landbouwers die op informele wijze werden geraadpleegd. De ideeën en voorstellen in de studie reflecteren niet noodzakelijk de positie van de geraadpleegde personen.

De resultaten van de studie worden in dit rapport beschreven en worden aangewend om aanbevelingen te doen in het kader van de opmaak van het Vlaamse strategische plan voor het nieuwe GLB. WWF roept de beleidsmakers in Vlaanderen op om via het nieuwe GLB de transitie naar een meer duurzame en weerbare landbouwsector in Vlaanderen te ondersteunen. In de studie wordt vooral aandacht geschonken aan de mogelijkheden die geboden worden door de ecoregelingen. Het is echter belangrijk dat hiernaast ook werk gemaakt wordt van voldoende performante en ambitieuze randvoorwaarden voor de directe steun.

AANPAK EN STRATEGIE

Er werd gekozen voor een pragmatische aanpak. De belangrijkste uitdaging voor het vinden van

geschikte maatregelen is daarbij de afweging tussen de ecologische impact en de economische valoriseerbaarheid van de ecoregeling. Enerzijds moeten deze de lat voldoende hoog leggen zodat een wezenlijke vooruitgang kan worden geboekt inzake klimaat, milieu en natuur in het landbouwgebied. De ecoregelingen moeten zo samen met de verhoogde conditionaliteit (die als randvoorwaarde geldt voor de basisbetaling) een aanzienlijke verduurzaming van het GLB betekenen. Anderzijds moeten de maatregelen voldoende aantrekkelijk zijn voor een ruime groep van landbouwers die hiermee een stap vooruit willen zetten, zodat een reële impact op het Vlaamse landbouwgebied kan worden gerealiseerd. Er werd daarom gekeken naar maatregelen en goede praktijken die ook direct of indirect bijdragen tot de opbrengsten van de landbouwer.

De ecoregelingen dienen landbouwers in eerste instantie te ondersteunen en te stimuleren in de richting van een meer duurzame bedrijfsvoering. Er werd niet gekeken naar maatregelen die landbouwers dwingen om bijkomende investeringen te doen of waarbij verduurzaming gepaard gaat met een verdere toename van de kosten. De inspiratie voor de ecoregelingen in de studie werd daarom voornamelijk gezocht bij reeds bestaande agronomische en agro-ecologische praktijken. De draagkracht van het (landbouw)ecosysteem en de omgeving worden daarbij in rekening gebracht. Tegelijkertijd wordt er ingezet op een optimale benutting van verschillende diensten (zoals koolstofopslag, waterberging, voedselproductie voor mens én dier, ...) in plaats van een maximalisatie van één ecosysteemdienst (zoals voedselproductie voor de mens).

Naast de meerwaarde voor natuur, milieu en klimaat werd gekeken naar de mogelijke economische impact van de voorgestelde maatregelen, zoals de technische haalbaarheid en bedrijfseconomische valoriseerbaarheid. Zo kan een vermarktbaar product worden verkregen of kan de maatregel een positief effect hebben op de teeltopbrengst en zo zorgen voor een bedrijfseconomische meerwaarde.

¹¹ De volledige studie is beschikbaar op de website van WWF-België: <https://wwf.be/assets/RAPPORT-POLICY/FOOD/NL/Eindrapport-opdracht-WWF-ecoregelingen-GLB-na-2020.pdf>

VOORSTELLEN VOOR ECOREGELINGEN IN VLAANDEREN

In de studie worden 5 categorieën van ecoregelingen (ER) voorgesteld. De verschillende categorieën worden hierna beschreven en hun potentiële voordelen voor natuur en bedrijfsinkomen worden kort toegelicht. Voor een uitgebreide toelichting verwijzen we naar de studie zelf. De lijst met voorgestelde maatregelen in de studie is niet-exhaustief.

Ecoregelingen voor extensief en ecologische waardevol blijvend grasland

Ecoregelingen kunnen ingezet worden om de extensivering en meerwaardecreatie van blijvend grasland te stimuleren. **Deze ecoregeling dient verder te gaan dan louter het behoud van blijvend grasland, welke een randvoorwaarde is voor de directe betalingssteun (GLMC 1).** Door het graslandbeheer bijvoorbeeld te koppelen aan de begrazingsdruk kan een optimaal graslandbeheer gestimuleerd worden. Bij een veebezetting van 1,8 GVE per hectare of lager kan een ecoregeling voorzien worden. Een dergelijke ecoregeling kan ook worden ingezet om een minimale soortenrijkdom van het grasland te bekomen. De landbouwer wordt daarbij aangezet om meerdere grassoorten, maar ook kruiden in te zaaien.

Een ecoregeling voor grasland is interessant in het kader van de uitfasering van de gekoppelde steun voor de gespecialiseerde rundveehouderijen tegen 2027. Die uitfasering werd opgenomen in het regeerakkoord en de beleidsnota's van de Vlaamse regering. De extensieve rundveehouderij in Vlaanderen kan een belangrijke rol spelen in het behoud van ons grasland en een ecoregelingen die gericht is op een extensivering en meerwaardecreatie van blijvend grasland kan dit concreet maken. Er is momenteel ca. 190.000 ha blijvend grasland in Vlaanderen, goed voor ongeveer een derde van het totale landbouwareaal. De impact van een dergelijke ecoregeling kan dus potentieel bijzonder groot zijn.

Ecoregelingen die inzetten op randen

Ecoregelingen voor het stimuleren van de aanleg en het behoud van biodiversiteitrijke,

attractieve randen op landbouwpercelen bieden een belangrijke ecologische meerwaarde voor de biodiversiteit in de Vlaamse landbouwgebieden. Dit kunnen bloemenranden, faunaranden, overblijvende graanranden of zelfs houtkanten zijn. De ecoregeling kan complementair worden ingezet met de reeds bestaande maatregelen uit de beheerovereenkomsten. Ze zouden een bijkomende stimulans kunnen vormen voor landbouwers die terughoudend zijn voor verbintenissen op de langere termijn. Belangrijk hierbij is echter een evenwicht te vinden tussen de aard van ecoregeling als eenjarige maatregel en de noodzaak voor de natuur en biodiversiteit dat deze elementen voor langere tijd in het landschap aanwezig blijven. **Een ecoregeling voor randen kan zo, samen met de randvoorwaarde voor niet-productieve landschapselementen (GLMC 9), bijdragen tot de creatie van 10% oppervlakte aan waardevolle elementen voor natuur in het landbouwgebied in Vlaanderen, welke een doelstelling is van de Europese biodiversiteitsstrategie tegen 2030.** Voor WWF dient daarbij minstens de eerste 5% gerealiseerd te worden via de randvoorwaarde, waarbij vanggewassen en N-fixerende gewassen niet worden meegeteld.

Ecoregelingen die de biodiversiteit op akkerland ondersteunen

Sinds 1970 is er een sterke achteruitgang van akker- en weidevogels in landbouwgebied (Hens, 2005; LPR, 2020). In akkergebied is dit vooral te wijten aan het intensieve landgebruik, het gebruik van pesticiden, en de combinatie van onvoldoende veilige nestplekken en een tekort aan voedsel (insecten). Er zijn echter verschillende ecoregelingen mogelijk die kunnen bijdragen tot de biodiversiteit van akkerland, zoals een ecoregeling voor het niet oogsten van een zaadleverend gewas, het dunner inzaaien van een graangewas met onderzaai van bloeiende planten of het behoud van de graanstoppel in de winterperiode. Ook de toepassing van mechanische onkruidbestrijding heeft een groot potentieel om als ecoregeling te worden ingezet op akkerland. Deze maatregel dringt het pesticidegebruik aanzienlijk terug en bestaat momenteel als agro-milieumaatregel van het Departement Landbouw en Visserij. Door deze te vertalen naar een eenjarige ecoregeling is het voor veel landbouwers een stuk eenvoudiger om deze verbintenis aan te gaan en af te stemmen op het teeltplan.

Ecoregeling voor bloeiende of zaadleverende winterbedekking

In de winter en het vroege voorjaar ontstaat in akkerbouwgebieden vaak een 'hungry gap'. Er is een gebrek aan voedsel voor tal van akkergebonden soorten. Het voorzien van zaadleverende groenbedekkers of meer bloeiende gewassen tijdens deze periode kan daarom een meerwaarde betekenen voor insecten en soorten die hiervan afhankelijk zijn, zeker in het kader van de almaar zachter wordende winters. Landbouwers moeten hierbij na de hoofdteelt enkele zaadleverende gewassen (zoals Japanse haver) of bloeiende gewassen (zoals koolzaad) inzaaien die pas na de wintermaanden mogen worden geoogst. Deze ecoregeling bouwt verder op de randvoorwaarde voor bodembedekking (GLMC 7).

Ecoringelingen voor het verhogen van (voeder)eiwitautonomie

Eiwitten vormen een essentiële component in het rantsoen van vee. Runderen halen een belangrijk deel van hun eiwitten uit gras, maar door de meer intensieve productie en het grote aandeel van maïs in het rantsoen moeten ook andere eiwitrijke bronnen worden aangesproken. Momenteel is dit voornamelijk hoogwaardig soja-eiwit dat hoofdzakelijk wordt geïmporteerd uit Noord- en Zuid-Amerika. Deze overzeese soja heeft echter een grote negatieve impact op klimaat, milieu en biodiversiteit.¹² **Momenteel wordt de teelt van eiwitgewassen gestimuleerd via een vijfjarige beheerovereenkomst. Een éénjarige ecoregeling voor eiwitgewassen zou dit verder kunnen stimuleren en laat toe om de vlinderbloemigen makkelijker in**

een kortere, goed doordachte teeltrotatie op te nemen.

MEERWAARDE VAN EEN GEÏNTEGREERDE AANPAK VOOR ECOREGELINGEN

Het succes van de ecoregelingen zal in grote mate afhangen van de goede implementatie ervan. Heel wat van de voorgestelde ecoregelingen behoren niet tot de traditionele landbouwpraktijken en landbouwers zullen nood hebben aan ondersteuning en begeleiding. Daarom moeten landbouwers de mogelijkheid hebben om advies en begeleiding te krijgen. Elke lidstaat krijgt vanuit het GLB de mogelijkheid om een landbouwadviessysteem uit te werken en hiervoor steun te voorzien. Momenteel is dit in Vlaanderen mogelijk via 'Kratos'¹³. Ook het landbouwonderwijs kan hier een belangrijke rol in opnemen.

Een extra meerwaarde ligt verder in de gerichte en gecombineerde inzet van de ecoregelingen. De biologische landbouw is een uitgesproken voorbeeld van dit idee. Momenteel zijn er hectarepremies voor omschakeling en voortzetting van biologische teelten in de tweede pijler van het GLB-budget. Verplaatsen van de biohectarepremie naar de ecoregelingen onder de eerste pijler kan voor Vlaanderen nodig zijn indien het de doelstellingen uit de Europese Farm-To-Forkstrategie¹⁴ (25% van de oppervlakte onder biologische landbouw tegen 2030) wil behalen.

ER	FOCUS	ECOLOGISCHE VOORDELEN	ECONOMISCHE VOORDELEN
ER1	Extensief en ecologische waardevol grasland	Koolstofopslag, verhogen (bodem)biodiversiteit, verhogen bodem- en waterkwaliteit, erosiepreventie, waterberging	Valorisatie gewassen, reductie kosten voor bemesting, voeder en gewasbeschermingsmiddelen, droogteresistentie
ER2	Randen	Verhogen biodiversiteit (voedselvoorziening, nestgelegenheid en connectiviteit), bodem- en waterkwaliteit, erosiepreventie	Erosiepreventie, bestuiving en ander functionele agro-biodiversiteit
ER3	Akkerland	Verhogen (bodem)biodiversiteit (voedselvoorziening en nestgelegenheid), bodem- en waterkwaliteit, erosiepreventie, verminderen pesticidegebruik	Valorisatie gewassen, reductie kosten voor gewasbeschermingsmiddelen, erosiepreventie, verhoging bodemkwaliteit
ER4	Bloeiende of zaadleverende winterbedekking	Koolstofopslag, verhogen (bodem)biodiversiteit (voedselvoorziening en nestgelegenheid), bodem- en waterkwaliteit, erosiepreventie	Valorisatie gewassen, erosiepreventie, verhoging bodemkwaliteit
ER5	Voeder- en eiwitautonomie	Koolstofopslag, verhogen (bodem)biodiversiteit (voedselvoorziening en nestgelegenheid), bodem- en waterkwaliteit, erosiepreventie	Valorisatie gewassen, reductie kosten voor bemesting, voeder en gewasbeschermingsmiddelen, erosiepreventie, verhoging bodemkwaliteit, droogteresistentie

12 WWF-België, 2019. Geïmporteerde ontbossing: tijd om ermee te kappen! 3Keel. <https://www.wwf.be/assets/IMAGES-2/CAMPAGNES/ELECTIONS2019/deforestation-report/WWF-DeforestationImportee-FR-spread-final.pdf>

13 Meer info: <https://lv.vlaanderen.be/nl/subsidies/bedrijfs subsidies/kratos>

14 Meer info: https://ec.europa.eu/food/farm2fork_en

IMPACT VAN EEN GEÏNTEGREERDE AANPAK VAN DE ECOREGELINGEN OP EEN GEMIDDELD RUNDVEEBEDRIJF, MELKVEEBEDRIJF EN AKKERBOUWBEDRIJF IN VLAANDEREN

De studie onderzocht ook de economische impact van de ecoregelingen op landbouwbedrijven. Hiervoor werd de rendabiliteit van een potentieel bedrijf, waar enkele van de voorgestelde ecoregelingen worden ingezet, vergeleken met een gemiddeld Vlaams rundvee-, melkvee- en akkerbouwbedrijf. Er werd hiervoor gebruik gemaakt van de landbouweconomische gegevens van het Departement Landbouw en Visserij en de databank van BelPa¹⁵. **De gebruikte data geven informatie over de inkomsten op bedrijfstakniveau. Dit kan enigszins verschillen met de resultaten op bedrijfsniveau gezien daarbij ook andere activiteiten worden in rekening gebracht.** Het was echter niet mogelijk om dit in de oefening mee in rekening te brengen.

De meest bepalende factor voor de rendabiliteit van een landbouwbedrijf is het **familiaal arbeidsinkomen**. Deze geeft de onmiddellijke financiële impact weer op het gezinsinkomen. Het familiaal arbeidsinkomen wordt verkregen door van de totale opbrengsten alle kosten, behalve het toegerekend loon van de familiale arbeidskrachten, in mindering te brengen. Het is de vergoeding van alle familiale arbeid (inclusief arbeid van de bedrijfsleider) vermeerderd met het netto bedrijfsresultaat. Het bedrijfsinkomen omvat naast de vergoeding voor de familiale arbeid en het ondernemerschap ook de vergoeding voor de inbreng van eigen kapitaal van de ondernemer.¹⁶

De totale opbrengsten van een landbouwbedrijf komen enerzijds uit de verkoop van de geproduceerde vermarktbaar goederen (melk, granen, aardappelen, appels, zuivel, levende dieren, vlees, verwerkte producten

enz.), verbredingsactiviteiten (hoevetoerisme, hoevewinkel enz.) en anderzijds de verschillende subsidies aan de landbouw (hectaresteen, vergroeningspremie, beheerovereenkomsten, VLIF enz.). De kosten van een landbouwbedrijf zijn hoofdzakelijk zaai- en pootgoed, veevoerders, meststoffen, bestrijdingsmiddelen en andere operationele kosten, alsook de kosten voor grond, gebouwen en werktuigen en andere structurele kosten.

Oefening 1: Gespecialiseerde vleesveehouderij in Vlaanderen

Zonder inkomenssteun van het GLB heeft een gemiddelde vleesveehouder in Vlaanderen momenteel een negatief familiaal arbeidsinkomen van € -22.085,30. Met de steun van het GLB erbij is het familiaal arbeidsinkomen uit de vleesveetak net positief, namelijk € 777,76¹⁷. **Een voortzetting van het huidige beleid lijkt daarom onvoldoende om een toekomst te bieden voor de vleesveehouderij in Vlaanderen.** De marktprijs voor de klassieke witblauwe Belgische dikbillen is zwaar ondermaats, de bedrijfskosten zijn hoog en de huidige premies zijn onvoldoende om deze sector een volwaardig inkomen te geven.

Een gemiddelde vleesveehouderij in Vlaanderen telt 55 zoogkoeien. Het bedrijf heeft een oppervlakte van ongeveer 33 ha, waarvan 13 ha grasland en 20 ha snijmaïs. Daarnaast moet nog krachtvoer worden aangekocht om voor het vee een compleet rantsoen te voorzien. Het teeltplan werd in de oefening bijgestuurd naar 5 ha extensief beheerd grasland, 6 ha blijvend meerwaardegrasland, 7 ha eiwitgewassen (grasklaver, luzerne ...), 11 ha snijmaïs en 3 ha graangewassen. Dit teeltplan is haalbaar voor het merendeel van de huidige Vlaamse veehouderijen en betekent nog steeds een vrij intensieve bedrijfsvoering. Er kan een evenwichtig rantsoen worden voorzien voor de dieren en er hoeft geen eiwitrijke brok meer te worden aangekocht. Omdat het rantsoen een iets tragere groei geeft, wordt een productiedaling van 10% in rekening gebracht (op basis van aanbevelingen door Wim Govaerts en co).

De 5 ha extensief grasland in het teeltplan worden met het GLB gestimuleerd, via ER2 voor perceelsranden en een beheerovereenkomst voor botanisch beheer. Voor deze maatregelen kunnen de reeds bestaande vergoedingen worden aangehouden. Een deel van de graslanden kan worden ingezet als blijvend meerwaardegrasland

15 <https://www.belpa.be/nl>

16 Bernaerts E., Coulier T. en Demuynek E. (2009) Rentabiliteitsrapport Land- en tuinbouw 2007. Departement Landbouw en Visserij, afdeling Monitoring en Studie, rapport, 89 p.

17 In de oefening werd enkel gekeken naar de opbrengsten en kosten uit de vleesveetak. De andere bedrijfsactiviteiten die bijdragen tot het inkomen van de landbouwer werden hier niet in rekening gebracht.

en wordt bijkomend vergoed via ER1. Gezien de gevraagde inspanningen mag de vergoeding voor deze ecoregeling niet hoger zijn dan deze voor botanisch beheerd grasland of voor grasklaver. Daarom wordt in deze oefening een bedrag van € 300 per ha voorzien. Verder moet het landbouwbedrijf 5 ha van zijn grasland omzetten naar kruidenrijke grasklavers en 2 ha luzerne (ER5) inzaaien. Tot slot wordt een 3-tal ha granen in het teeltplan opgenomen, hier wordt ER3 voor mechanische onkruidbestrijding op toegepast. Hiervoor wordt de reeds bestaande vergoeding van de agromilieu- en klimaatmaatregelen (AMKM) voorzien.

Onderstaande tabel geeft de bedrijfseconomische resultaten van beide modellen weer. Om de totale steun (€ 22.863,06) gelijk te houden is in het alternatieve model nog € 10.043,59 (€ 304,35 per ha) aan directe steun nodig. Door het Departement Landbouw en Visserij wordt momenteel uitgegaan van een gemiddelde waarde van de directe betaling per subsidiabele ha van € 316. Ondanks de daling in omzet zorgt deze bijgestuurde aanpak voor een belangrijke rendabiliteitsverhoging. De besparingen op de krachtvoerkost (-20%) zijn hiervoor de doorslaggevendende factor. In het scenario is de gekoppelde steun bovendien achterwege gelaten. Via ecoregelingen kan dus wel degelijk een duurzaam alternatief worden voorzien.

Oefening 2: Gespecialiseerde melkveehouderij in Vlaanderen

Zonder inkomenssteun van het GLB haalt een gemiddelde melkveehouder in Vlaanderen momenteel een familiaal arbeidsinkomen van € 24.617,13. Met de steun van het GLB erbij stijgt dit familiaal arbeidsinkomen tot € 42.007,35. Hiermee kleurt de inkomensvorming in de melkveehouderij een stuk gunstiger dan in de vleesveehouderij. We mogen echter niet vergeten dat in een melkveebedrijf gemiddeld 2 voltijdse arbeidskrachten werken. **Het familiaal arbeidsinkomen bedraagt dus € 21.600 per voltijdse arbeidskracht.**

Een gemiddeld Vlaams melkveebedrijf telt 74 melkkoeien en 41 ha landbouwgrond. Daarvan is 15 ha grasland (deels tijdelijk en deels permanent) en 26 ha maïs. Het rantsoen dat de landbouwer hier zelf mee kan voorzien, moet worden aangevuld met de aankoop van krachtvoer. Het bedrijfsplan wordt in dit scenario bijgestuurd naar 21 ha grasland (deels permanent grasland met meerwaarde en deels grasklaver en luzerne), 6 ha natuurbeheergrasland (in hoofdzaak als perceelsranden en onder een BO botanisch beheer), 2 ha graanteelt en 12 ha maïs. Er moet nog steeds krachtvoer worden aangekocht, maar in mindere mate. Er wordt ook bierdraf aan het rantsoen toegevoegd. Dit zou een methaanreducerende werking hebben¹⁸. Hiermee moet het mogelijk zijn om dezelfde productie te behouden, maar aangezien dit toch belangrijke aanpassingen vergt in de bedrijfsvoering, werd in het scenario rekening gehouden met een daling van 5% op bedrijfsniveau (Wim Govaerts en co).

Om dit scenario uit te voeren kan 5 ha aan perceelsranden worden voorzien via ER2. Daarnaast kan een perifeer of weinig productief grasland via een beheerovereenkomst worden omgevormd naar botanisch waardevol grasland. Een deel van de graslanden wordt als blijvend meerwaardegrasland ingezet via ER1. Net als in de vorige oefening werd hiervoor een bedrag van € 300 per ha voorzien. Verder voorzien we dat een dergelijk landbouwbedrijf 5 ha van zijn grasland kan omzetten naar kruidenrijke grasklavers (ER5).

Tabel 1: Actuele en potentiële rendabiliteit van een gemiddeld vleesveetak in Vlaanderen

	STANDAARD	SCENARIO
OPBRENGST (EXCL PREMIE)	€ 99.122,49	€ 88.991,29
GLB-STEUN (PREMIE)	€ 22.863,06	€ 22.863,06
Gekoppelde steun	€ 6.886,60	-
Directe steun	€ 14.181,39	€ 10.043,59
ER	-	€ 8.242,50
AMKM+VLIF	€ 1.795,07	€ 4.576,97
TOTALE OPBRENGST (INCL PREMIE)	€ 121.985,55	€ 111.854,35
TOTALE VARIABELE KOSTEN	€ -76.248,51	€ -64.711,65
Totale voederkosten	€ -57.684,33	€ -46.147,46
TOTALE VASTE KOSTEN	€ -44.959,28	€ -44.959,28
TOTALE KOST	€ -121.207,79	€ -109.670,93
TOTAAL FAMILIAAL ARBEIDSINKOMEN	€ 777,76	€ 2.183,43

¹⁸ Bron: projectfiche bierdraf in het kader van de Convenant Enterische Emissie

Tabel 2: Actuele en potentiële rendabiliteit van een gemiddeld melkveebedrijf in Vlaanderen

	STANDAARD	SCENARIO
OPBRENGST (EXCL PREMIE)	€ 213.643,60	€ 203.950,93
GLB-STEUN (PREMIE)	€ 17.390,22	€ 17.390,22
Directe steun	€ 16.414,00	€ 4.381,22
ER	-	€ 11.835,00
AMKM+VLIF	€ 976,22	€ 1.174,00
TOTALE OPBRENGST (INCL PREMIE)	€ 231.033,82	€ 221.341,15
TOTALE VARIABLE KOSTEN	€ -114.960,31	€ -95.797,35
Totale voederkosten	€ -84.341,79	€ -65.178,83
TOTALE VASTE KOSTEN	€ -74.066,16	€ -74.066,16
TOTALE KOST	€ -189.026,47	€ -169.863,51
TOTAAL FAMILIAAL ARBEIDSINKOMEN	€ 42.007,35	€ 51.477,64

In het scenario valt meteen op dat niet zoveel directe steun meer nodig is om een gelijk bedrag aan totale GLB-steun voor de melkveehouders te voorzien. Een premie van € 107 per ha volstaat nu, terwijl de gemiddelde betalingsrechten voor melkveehouders vandaag zo'n € 340 bedragen. Er zijn m.a.w. heel wat mogelijkheden om via ecoregelingen voor permanent meerwaardegrasland (ER1), perceelsranden (ER2) en grasklavers (ER5) een valabele inkomensondersteuning te voorzien voor de melkveehouders en tegelijkertijd de gevraagde maatschappelijke meerwaarden te realiseren. Zonder grote verschuivingen is het in de melkveehouderij dus mogelijk om de basisbetaling uit te faseren en te vervangen door ecoregelingen en AMKM. **Het familiaal arbeidsinkomen neemt in het scenario toe met 23%.**

Oefening 3: Akkerbouwbedrijf

Tot slot werd de oefening ook voor een akkerbouwbedrijf uitgevoerd. De bijna 6000 Vlaamse akkerbouwers ontvangen gemiddeld € 6.220 directe steun per bedrijf. Die hebben

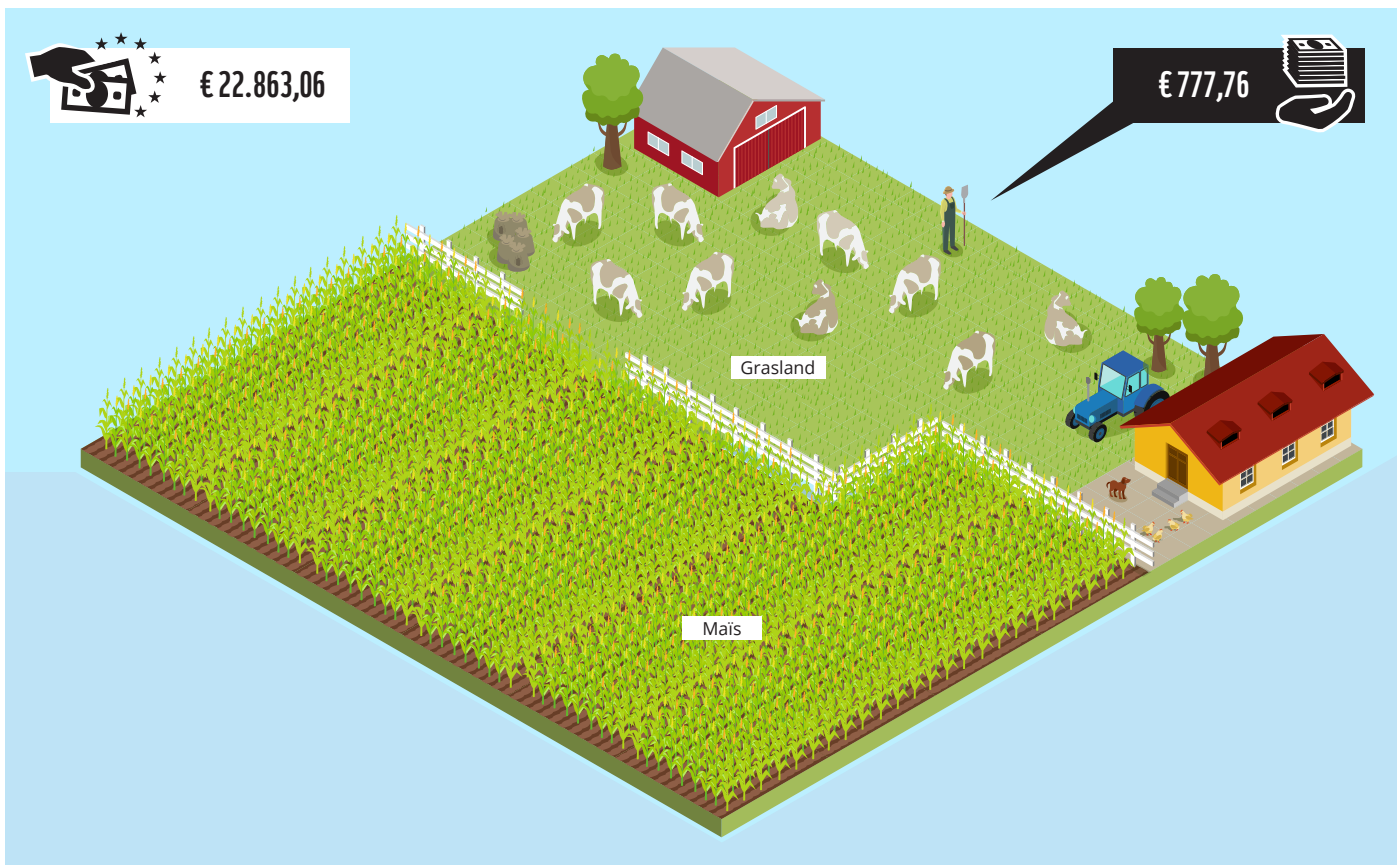
een gemiddelde (subsidiabele) grootte van 21 ha. Er zijn in Vlaanderen diverse soorten akkerbouwbedrijven, een veel voorkomende aanpak op akkerbouwbedrijven is een 5-jarige teeltrotatie van graan – bieten – mais – graan – aardappelen.

Er zijn heel wat ecoregelingen en AMKM die toepasbaar zijn in de akkerbouw en een meerwaarde betekenen voor natuur, milieu en klimaat: inzetten op randen (ER2), verhogen van de attractiviteit van de akkerbouw voor biodiversiteit (ER3), zorgen voor bloeiende of zaadleverende groenbedekking (ER4). In de oefening wordt de mais in de teeltrotatie vervangen door grasklaver of luzerne via ER5. **Het gebruik van grasklaver en luzerne bevordert de bodemvruchtbaarheid voor een productieverhoging van de daaropvolgende teelten.** Deze opbrengstverhoging kan in de praktijk 5 tot 15% bedragen (Wim Govaerts en co). In de berekeningen wordt uitgegaan van 5% opbrengstverhoging. Ook de kosten voor bemesting en pesticidegebruik dalen hiermee. Deze nieuwe teeltrotatie kan gedurende vijf jaar een opbrengstverhoging opleveren van € 107,6 per ha per jaar. Hierbij komt nog ER5 voor de grasklaver of luzerne (€ 450 per ha). Voor een vijfde van het areaal van een akkerbouwbedrijf van 21 ha betekent dit in totaal €1.890. Met deze gewijzigde aanpak kan dit bedrijf een extra omzet realiseren van €197,6 per ha per jaar of € 4.149,6 per jaar per bedrijf met een gemiddelde grootte van 21 ha.

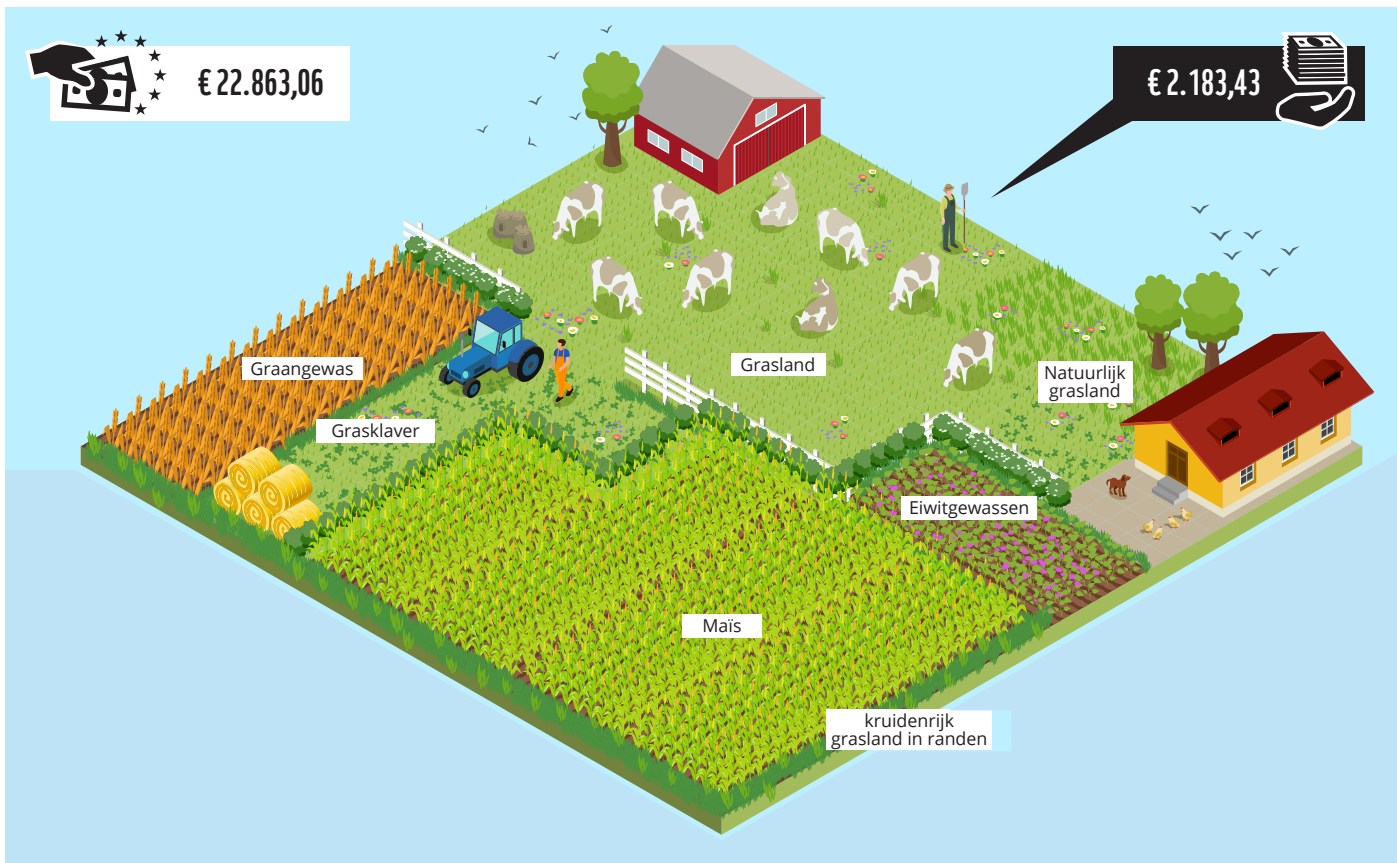
Met deze aanpak volstaat het om een akkerbouwbedrijf nog gemiddeld € 253 per ha directe steun te geven (t.o.v. € 308) om een gelijke hoeveelheid steun per akkerbouwbedrijf te behouden. In totaal zou een gemiddeld akkerbouwbedrijf dan € 5.313 aan directe steun ontvangen. Het inkomen blijft hierbij minstens behouden en kan zelfs toenemen. Het is echter moeilijk om een gemiddeld bedrijfseconomisch overzicht te geven voor een akkerbouwbedrijf omdat er zoveel verschillende teelten zijn en weinig informatie beschikbaar is op bedrijfsniveau.

VLEESVEEHOUDERIJ

Standaard

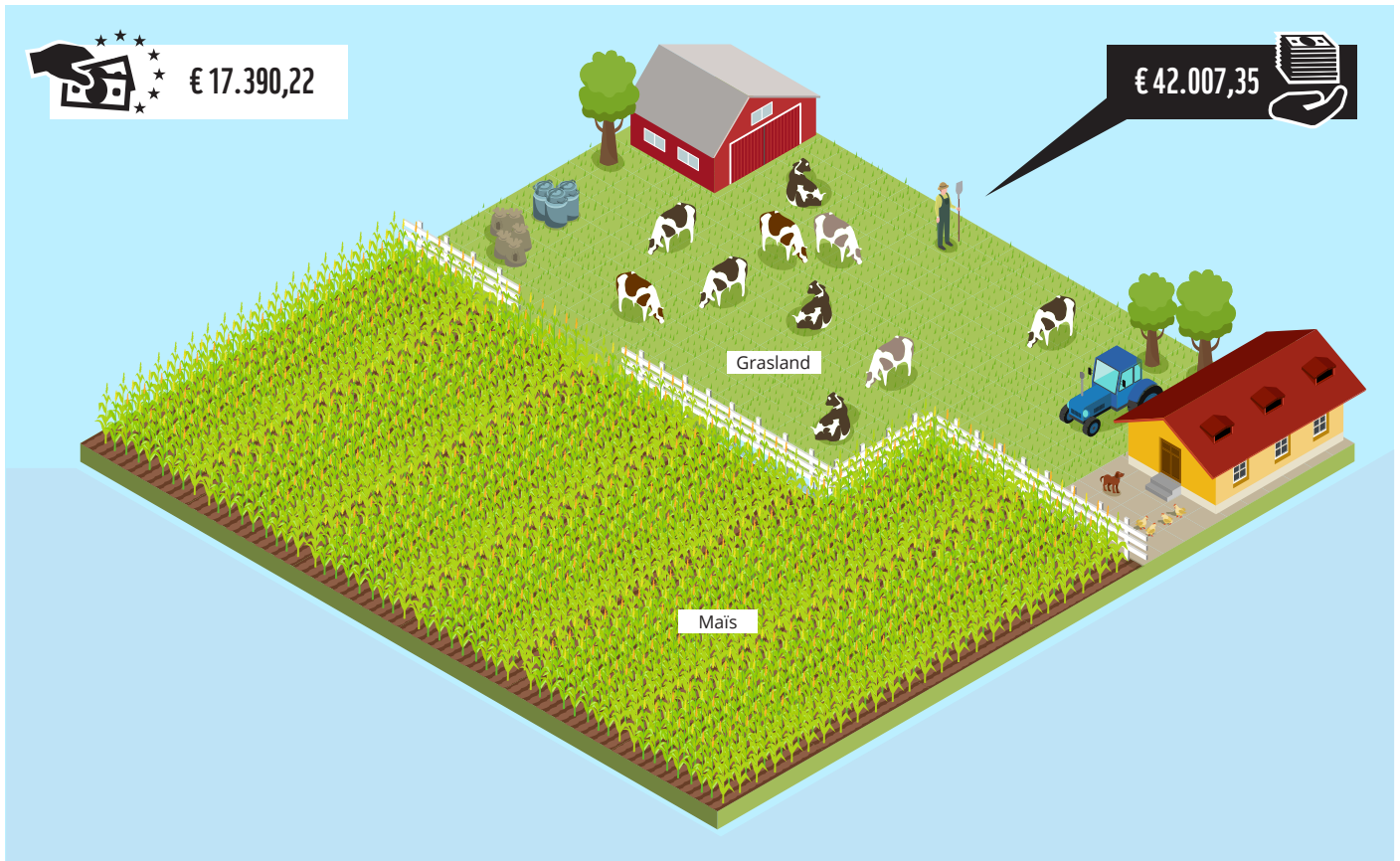

Scenario

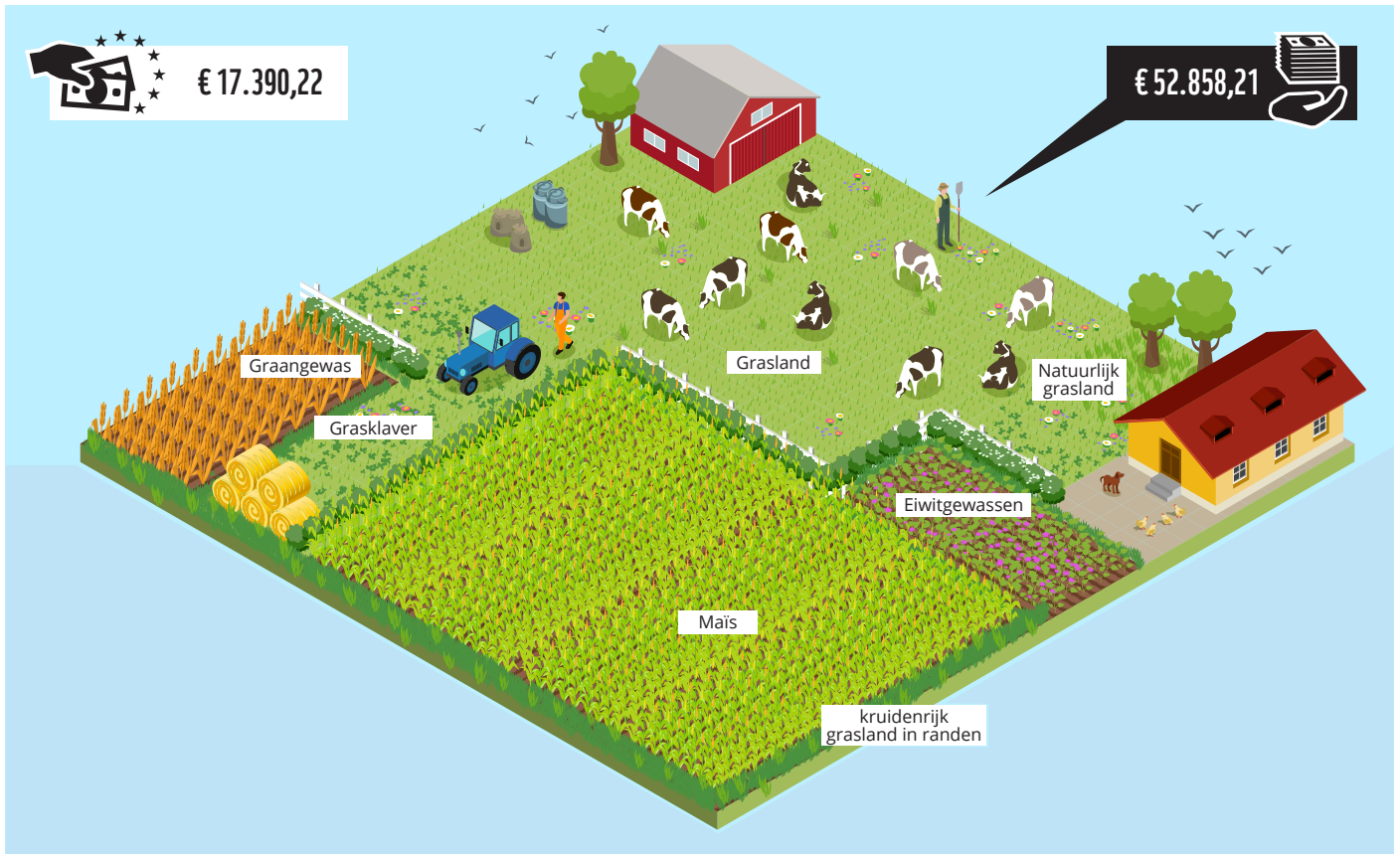

MELKVEEHOUDERIJ

Standaard

Scenario

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

De landbouwsector staat anno 2020 nog steeds voor heel wat uitdagingen. Terwijl de vraag naar betaalbaar en gezond voedsel hoog blijft, neemt ook de nood en urgentie om inspanningen te leveren voor natuur, milieu en klimaat toe. De lage inkomens in de sector vormen hiervoor een belangrijke struikelblok. Het is dan ook cruciaal om al deze uitdagingen samen aan te pakken in een coherent beleid. Meer dan ooit is er daarom nood aan een landbouw- en voedselbeleid dat sociaal, economisch én ecologisch is. Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid heeft hierin een belangrijke rol te spelen. De studie in opdracht van WWF heeft volgende conclusies opgeleverd:

CONCLUSIE 1: HET IS MOGELIJK OM VIA AANPASSINGEN IN DE BEDRIJFSVOERING WIN-WIN'S TE GENEREREN, VOOR DE NATUUR ÉN VOOR DE LANDBOUWER. HET GLB KAN HIERBIJ EEN STURENDE ROL SPELEN

Volgens de scenario's die in deze studie werden uitgewerkt, kunnen aanpassingen op bedrijfsniveau in de vleesvee-, melkvee- en akkerbouwsector zorgen voor winst voor de natuur, het milieu en het klimaat én een hoger inkomen voor de landbouwer zelf genereren. Het gaat om technisch haalbare landbouwpraktijken die geïnspireerd zijn door (maar niet uniek zijn voor) een agro-ecologisch landbouwmodel. **Via het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid kunnen deze maatregelen gestimuleerd worden en kan een landbouwer vergoed worden voor de geleverde inspanningen.** De hiervoor nodige steun blijft daarbij gelijk. In de oefeningen werd dit resultaat bekomen met een minimale invulling van een aantal ecoregelingen rond eiwitgewassen, perceelsranden en grasland. Er kunnen in de praktijk echter veel meer ecoregelingen worden toegepast. Hoewel het een theoretisch rekenmodel betreft, biedt dit resultaat de nodige perspectieven. De oefening steunt op de praktijkervaringen van landbouwbedrijfsadviseurs. Het nut en de impact van de maatregelen is echter pas reëel als dit weerspiegeld wordt door de resultaten op het terrein. Evaluatie van de maatregelen in het GLB is daarom cruciaal en is bijvoorbeeld mogelijk via bodemstaalnames, soorten- en biodiversiteitsmonitoring, *remote sensing* en andere technieken. Hoewel in de studie nu reeds voorstellen gedaan worden dienen deze met het oog op de toekomst en het daarmee voortschrijdend inzicht voldoende kritisch benaderd en geëvalueerd te worden.

CONCLUSIE 2: DE GLB-STEUN DIENT TE VERSCHUIVEN VAN DIRECTE INKOMENSSTEUN NAAR GERICHTE MAATREGELEN VOOR MILIEU, NATUUR EN KLIMAAT (ECOREGELINGEN EN AGROMILIEU- EN KLIMAATMAATREGELEN)

De ecoregelingen, die een onderdeel zullen vormen van het nieuwe GLB, kunnen een duurzame transitie van de Vlaamse landbouw ondersteunen. In de oefening die hierboven werd beschreven werd ervoor gekozen om de totale steun per voorbeeld gelijk te houden. Dit om de mogelijkheden op bedrijfs(tak)niveau tastbaar te maken. **Een toename van het budget voor gerichte ecoregelingen in de eerste pijler gaat daarbij hand in hand met een afname van het budget voor de directe betalingen.** Ook het budget voor de beheerovereenkomsten en agromilieu- en klimaatmaatregelen uit pijler 2 nemen in het voorbeeld toe. Om de totale hoeveelheid ontvangen subsidies per landbouwbedrijf gelijk te houden, zou volgens de oefeningen een hectarepremie van € 304, € 106 en € 253 per ha volstaan voor resp. een vleesveehouder, melkveehouder en een akkerbouwer. Nu ontvangen deze resp. € 316, € 340 en € 308. Indien de oefening geëxtrapoleerd wordt naar het globale niveau zal het totaalbudget voor directe steun met de helft dalen. De andere helft wordt daarbij ingezet voor de ecoregelingen. Om deze transitie mogelijk te maken, werd in de oefening eveneens uitgegaan van de mogelijkheid tot een verschuiving van het budget naar de agromilieu- en klimaatmaatregelen (AMKM) uit pijler 2. In het rekenvoorbeeld dient het huidige budget voor pijler 2 hiervoor met ca. 75% toe te nemen.

CONCLUSIE 3: VOEDER(AUTONOMIE) SPEELT EEN BELANGRIJKE ROL

De geboekte economische winsten in de verschillende scenario's zijn voornamelijk te danken aan een kostenreductie voor de aankoop van krachtvoer. Die kostenreductie komt voort uit het aangepaste teeltplan. De teelt van gewassen zoals grasklaver en luzerne draagt in belangrijke mate bij aan de eigen voederverzorging en deze gewassen hebben ook een positieve impact op het pesticidegebruik, het gebruik van (kunst)mest en de bodemvruchtbaarheid. Ze zijn hier in Vlaanderen interessant voor heel wat insecten en vogels en vormen een alternatief voor de invoer

van soja, zodat ook de overzeese voetafdruk van onze landbouw kan worden verkleind.

Het is daarom belangrijk om in de komende jaren werk te maken van een strategie om de eiwitautonomie van de Vlaamse landbouw te verhogen.

Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en de **ontwikkeling van een Vlaamse eiwitstrategie** kunnen daarbij hand in hand gaan. De uitwerking van een eiwitstrategie werd reeds opgenomen in de beleidsnota van Vlaams minister voor Landbouw Hilde Crevits en met het nieuwe GLB kunnen daarom nu al stappen worden gezet in het kader van een coherent landbouwbeleid dat echt vooruit kijkt.

CONCLUSIE 4: EEN ECOREGELING VOOR DE EXTENSIVERING EN ECOLOGISCHE MEERWAARDECREATIE VAN GRASLAND VORMT EEN DUURZAME RECONVERSIEPISTE VOOR DE AFBOW VAN DE GEKOPPELDE STEUN

In het Vlaamse regeerakkoord en de beleidsnota van Minister Crevits staat te lezen dat de gekoppelde steun van het GLB, die nu **bestaat in de vorm van een zoogkoeienpremie en een kalverpremie, tegen 2027 wordt uitgefaseerd**. In de plaats komt een duurzaam alternatief. Met jaarlijks € 24 miljoen, meer dan 10% van de rechtstreekse betalingen die Vlaamse landbouwers ontvangen (2016), betreft het een aanzienlijk bedrag én een belangrijke bron van inkomsten voor de rundveehouders. Wat dit alternatief zal inhouden is momenteel nog steeds onduidelijk, maar het staat vast dat dit geen nuloperatie mag worden waarbij de getroffen veehouders evenveel steun ontvangen zonder dat er bijkomende acties worden verwacht. Gezien de reeds preciaire inkomens in deze sector is een bredere visie nodig om de rundveehouderij terug in het zadel te hijsen.

Een ecoregeling voor de **extensivering en ecologische meerwaardecreatie van blijvend grasland** biedt daarom een interessant alternatief. De veehouders, die in Vlaanderen een belangrijke rol kunnen spelen in het behoud van grasland, zullen daarbij een vergoeding krijgen voor de maatschappelijke diensten die ze leveren. De gekoppelde steun per zoogkoe wordt zo geleidelijk afgebouwd tegen het einde van 2027 en in de plaats worden landbouwers beloond voor een goed beheer van hun grasland. Aangevuld met de eigen teelt van eiwitgewassen (grotere eiwitautonomie van de landbouwers) is een aanzienlijke verhoging van het bedrijfsinkomen mogelijk en kan met eenzelfde GLB-steun meer maatschappelijke meerwaarde worden bekomen.

CONCLUSIE 5: EEN COHERENTE AANPAK IS NODIG

In deze studie werden vrijwillige instrumenten aangegrepen om de natuur-, milieu- en klimaatdoelen te realiseren. Landbouwers moeten echter zelf overtuigd zijn van de meerwaarde van deze maatregelen voor hun bedrijf. Daarom is het **belangrijk dat deze maatregelen ook worden omkaderd met een set van acties die landbouwers stimuleren en begeleiden bij een dergelijke transitie**. Uit praktijkvoorbeelden blijkt bijvoorbeeld dat de teelt van eiwitgewassen specifieke kennis vraagt om een optimaal resultaat te bekomen.

Men moet daarom ook voldoende inzetten op bedrijfsbegeleiding en -advies, onderzoek, voorlichting, ... De creatie van een netwerk van (voorbeeld)praktijkbedrijven waar deze nieuwe aanpak wordt toegepast en goed wordt omkaderd, gecombineerd met een goede kennisverspreiding en voorlichting kan hierbij een belangrijke overheidstaak zijn. Daarnaast moeten landbouwers voor hun eigen bedrijf een beroep kunnen doen op adviesverlening op maat, zodat elke transitie een succes kan worden. Elk bedrijf is anders en zal een bedrijfsspecifieke aanpak vergen. Een goede ondersteuning en adviesverlening is in het bijzonder van belang voor de nieuwe generatie jonge landbouwers die nu investeringen en bedrijfsplannen maken voor de lange termijn. Het landbouwonderwijs kan hier eveneens een belangrijke rol vervullen.

Naast begeleiding en onderwijs blijft ook onderzoek naar nieuwe en alternatieve verdienmodellen voor de landbouwsector belangrijk. Zo kan verbreding van de activiteiten of het aanspreken van de korte keten bijkomende economische winsten voor de landbouwer opleveren. Deze economische ademruimte is belangrijk om de ecologische inspanningen verder te kunnen ondersteunen.

Ten slotte is ook coherentie op beleidsniveau cruciaal. **Binnen het GLB dienen de ecoregelingen te kaderen in het geheel aan maatregelen die voorhanden zijn om een duurzame transitie van de landbouw te ondersteunen**. Voldoende strenge randvoorwaarden zoals o.a. deze voor het behoud van blijvend grasland (GLMC 1) en voor een minimum areaal (5%, exclusief N-fixerende en vanggewassen) aan niet-productieve elementen voor biodiversiteit (GLMC 9) zijn van cruciaal belang om de doelstellingen omtrent natuur, milieu en klimaat te behalen. **Vlaanderen moet nu al stappen zetten om een antwoord te bieden op de toekomstvisie die Europa vooropstelt met haar Green Deal, Farm-to-Fork en biodiversiteitsstrategie**.

REFERENTIES

Bennet, E. M. (2017). Changing the agriculture and environment conversation. *Nature Ecology & Evolution*, 0018.

De Ridder K, Bel S, Brocatus L, Lebacqz T, Ost C & Teppers E. Samenvatting van de resultaten. In: Tafforeau J. (ed.) Voedselconsumptiepeiling 2014-2015. WIV-ISP, Brussel, 2016.

Hens, M., 2005. Landbouw, in: In: Dumortier, M. De Bruyn, L.; Hens, M.; Peymen, J.; Schneiders, A.; Van Daele, T.; Van Reeth, W.; Weyembergh, G.; Kuijken, E. (Eds.) Natuurrapport 2005: Toestand van de Natuur in Vlaanderen: Cijfers Voor Het Beleid, Mededeling van Het Instituut Voor Natuurbehoud. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel, pp. 259–267.

Pe'er, G., Zinngrebe, Y., Moreira, F., Sirami, C., Schindler, S., Müller, R., Bontzorlos, V., Clough, D., Bezák, P., Bonn, A., Hansjürgens, B., Lomba, A., Möckel, S., Passoni, G., Schleyer, C., Schmidt,

J., Lakner, S. (2019) *Science* 365 (6452), 449-451, A greener path for the EU Common Agricultural Policy

Petel, T. ; Antier C. & Baret, P. (2019). Scénarios à horizon 2050 pour le secteur de l'élevage belge. Earth & Life Institute. UCL.

Platteau J., Lambrechts G., Roels K. & Van Bogaert T. (reds.) (2018) Uitdagingen voor de Vlaamse land- en tuinbouw. Landbouwrapport 2018, Departement Landbouw en Visserij, Brussel.

Sannen, K. &. (2017). Hoe voldoende voedsel produceren in evenwicht met onze ecosystemen. *Natuur.focus*, 82-88.

VMM (2020). Opgehaald van <https://www.milieurapport.be/>

Voor meer informatie

Titus Ghyselinck

Programma Manager landbouw en
voeding | WWF-België |

E-mail : titus.ghyselinck@wwf.be

WWF-België | Emile

Jacqmainlaan 90 | 1000 Brussel | België

Deze studie draagt bij aan de doelstelling van Eat4Change, een Europees project dat gericht is op de transitie naar een meer duurzame consumptie- en productie, met bijzondere aandacht voor de veeteeltsector

HET VERLIES VAN BIODIVERSITEIT TEGENGAAN EN BOUWEN AAN EEN TOEKOMST WAARIN DE MENS IN HARMONIE LEEFT MET DE NATUUR

Onze missie

Het verlies van biodiversiteit tegengaan en bouwen aan een toekomst waarin de mens in harmonie leeft met de natuur.

www.wwf.be | www.facebook.com/wwf.be

Twitter : @WWF_Belgie

© 1986 Panda Symbol WWF – World Wide Fund For Nature (Formerly World Wildlife Fund)

® “WWF” is a WWF Registered Trademark

V.U.: Antoine Lebrun • WWF-België • E. Jacquainlaan 90

• 1000 Brussel • Tel. 02 340 09 20 • supporters@wwf.be

be. U kan ons contacteren van maandag tot vrijdag van 9.30 u. tot 12.30 u. en van 13.30 u. tot 17.00 u.